

Csáki György,
egyetemi tanár

E-mail: gyorgy.csaki@gmail.com

HATÁROZOTTAN A BIZONYTALANBA¹

Hét évig dolgoztam az ország legjobb gazdaságkutató és előrejelző intézményében. Gyakran ironizáltunk azon, hogy inkább húsz- vagy harmincéves előrejelzést készítsünk, mert az sokkal könnyebb, mint megmondani, hogy mi lesz jövőre. Most fordított a helyzet: technikailag lehetséges 2021-re előrejelzést adni, hiszen a 2020-ra vonatkozó – s decemberben már igen nagy biztonsággal megadható – előzetes adatok alapján, a keresleti és kínálati viszonyok elemzésére alapozva elkészíthető az egyéves prognózis. Sokkal nehezebb megmondani, milyen lesz a Covid-járvány utáni világ? Visszatérünk a normálishoz, vagy hozzá kell szoknunk valamiféle új normarendhez?

Nehezíti az elemzést és az előrejelzést, hogy ez a válság nem olyan, mint a korábbiak, így azok tanulságai nem nyújtanak biztos kiindulópontot. A 2007–2009-es válság már 2008 kora őszén tényként volt kezelhető.² Mivel a válság 2007 nyarán a jelzáloglevelek piacáról indult, könnyen előrejelezhetően haladt az azokat refinanszírozó befektetési bankok irányába, s tudható volt, hogy az azonnali következmény a likviditás kiszáradása lesz (Kodres, 2008). Ebből következően pedig 2009-ben bedőlnek azok az ágazatok, amelyek kizárólag hitel fejében értékesítik termékeiket. Amikor a Lehman-csőd 2008. szeptember 15-én kitört, már minden elemző tudta, hogy 2009-ben az építőipar, az építőipari gépgyártás és a járműgyártás (a személygépkocsiktól a kamionokon át a repülőgépekig) összeomlik, a globális bankrendszer megrendül, a fogyasztási hitelek eltűnnek a piacról, a munkanélküliség megugrik. Így a 2009-es visszaesés mértékének előrejelzése egy nem túl bonyolult matematikai feladatsor megoldására egyszerűsödött. A globális kibocsátás 2009-ben csaknem négy százalékkal csökkent, mégpedig úgy, hogy ennél nagyobb volt a visszaesés a fejlett országokban, míg a fejlődő és feltörekvő országokban némi növekedést regisztráltak. A II. világháború után 2009 volt az első olyan év, amikor zsugorodott a világkereskedelem, de már 2010-ben meghaladta a 2007. évit. A fejlett országok

¹ <https://doi.org/10.47630/KULG.2021.65.1-2.29>

² A Nemzetközi Valutaalap és a Világbank közös negyedéves folyóirata, a *Finance & Development* 2008 szeptemberében kijelentő módon írta: „A jelenlegi a pénzpiacok évtizedek óta legsúlyosabb válsága – és még nincs vége.” (Kodres, 2008)

két év alatt tértek vissza korábbi növekedési pályájukra, míg a Kína és India vezető fejlődő és feltörekvő országok már 2010-ben a korábbi dinamikával növekedtek. A 2007–2009-es válságban beigazolódott, mennyire igaz *John Kenneth Galbraith* mondása: „*A válság egyetlen pozitív eleme, hogy viszonylag sokáig megmarad a kollektív emlékezetben.*”

A 2020-as válság azonban teljes egészében külső okra vezethető vissza. A Covid-19 vagy SARS-CoV-2 (vagy egyszerűen koronavírus-) járvány váratlanul tört ki és váratlan helyeken felbukkanva indult el az egész világot behálózó útjára. Függetlenül attól, hogy a vírus természetéről és terjedéséről, hosszú távú egészségügyi hatásairól ma sem tudunk minden lényegeset, a 2020-as gazdasági következmények már nagyjából számba vehetők – és erre alapozva megkockáztathatunk egy 2021-re vonatkozó általános előrejelzést. Mindenekelőtt szögezzük le: *a lezárások következtében egyszerre csökkent drámai mértékben a kereslet és a kínálat is; a helyreállítás módját, dinamikáját döntően befolyásolja, hogy milyen korlátozásokat kell tartósan fenntartani s milyen ütemben lehet azokat megszüntetni.*

Rövid távú perspektívák

A *Nemzetközi Valutaalap* 2020. őszi előrejelzése szerint (IMF, 2020) a globális kibocsátás abban az évben 4,4 százalékkal csökken, de 2021-ben 5,2 százalékkal „visszapattan”. Ezen belül a fejlett országokban 5,8 százalékos visszaesés várható az idén, amit 2021-ben mindössze 3,9 százalékos növekedés követ, s a kibocsátás várhatóan a 2018-as szintet sem éri el!³ A világkereskedelem 2020. évi visszaesése várhatóan közel azonos – 10 százalékos – lesz a 2009. évivel, amit 2021-ben jelentős, bár a 2020-as visszaesés mértékétől elmaradó bővülés követhet.

Ilyen körülmények között nem észszerű áremelkedést várni – sem a nyersanyagok és energiahordozók, sem a beruházási javak, sem pedig a fogyasztási cikkek piacán. Ebből és az újabb elsöprő pénzteremtési hullámból következően a kamatlábak rövid és középtávon aligha emelkednek. A 2021-re vonatkozó előrejelzés óvatosan (és korlátozottan) optimista: „2021-re a mély recesszióból való részleges kilábalás várható (IMF, 2020:8).” Az *OECD* 2020. decemberi előrejelzése (OECD 2020:13) 4,2 százalékos globális kibocsátás-csökkenést vár, ezen belül a tagországok átlagában 5,5, az eurózónában 7,5, az USA-ban 3,7 százalékos mínuszt prognosztizál. Az *OECD* a világkereskedelemnek az IMF-ével közel azonos, 10,3 százalékos mérséklődésére

³ A 2019-es növekedés 1,7 százalék volt.

számít. A munkanélküliség várhatóan nő, éppúgy, mint az államháztartási hiányok, azonban az infláció és a kamatok alacsonyak maradnak. A két nemzetközi szervezet Kínára vonatkozó előrejelzése csaknem teljesen azonos, 2020-ra az IMF 1,9, az OECD pedig 1,8 százalékos növekedést vár, majd 2021-re az IMF 8,2, míg az OECD 8,0 százalékos bővülést prognosztizál. Az OECD 2021-re vonatkozó fő üzenete szintén erősen emlékeztet a Valutaalapéra: „A globális fellendülés továbbra is részleges és egyenetlen.” (OECD, 2020:14)

A fundamentális elemzést a megszokottnál sokkal több bizonytalanság övezi. *Joseph Stiglitz* szerint ezek egyik fő forrása Kína. Míg 2008-ban központi szerepet játszott a globális fellendülésben (két számjegyű növekedési teljesítményével és hatalmas kereskedelmimérleg-többlettel), a járvány után Kína növekedési lehetőségei sokkal visszafogottabbak és a kereskedelmimérleg-többlet is kevesebb pozitívumot nyújthat a világgazdaságnak. A két legfontosabb kérdés azonban az, képes-e az EU és az USA olyan mértékű újjáépítési programot megvalósítani, amely alkalmas lehet a világgazdaság helyreállítására. Hasonlóan fontos kérdés, hogy képes (és hajlandó) lesz-e a fejlett világ megfelelő segítséget nyújtani a fejlődő országoknak (Stiglitz, 2021).

Különösen a lezárások miatt ellehetetlenülő szolgáltatók néznek sötét jövő elé. A szálloda- és vendéglátóipar, a közlekedés, a rendezvényszervezés, a kulturális szolgáltatások és a kereskedelem vállalatainak jelentős része hatósági tilalom miatt volt kénytelen felfüggeszteni tevékenységét. Két kérdés ma még megválaszolhatatlan: meddig tartanak, milyen mértékűek lesznek a lezárások? Továbbá, az érintett vállalkozások mekkora hányada képes túlélni a bevételkiesést? Azt is nehéz megjósolni, mikorra áll vissza a fizetőképes kereslet a korábbi szintre, a növekvő munkanélküliség, a kieső jövedelmek következtében a fogyasztás mely részét tekintik halaszthatónak vagy elhagyandónak a háztartások? Hasonlóképpen nehezen becsülhetők a negatív multiplikátor-hatások: a közlekedés, a szállítás visszaesése nyilvánvalóan csökkenti a járművek iránti keresletet, de annak mértéke nem könnyen becsülhető meg. Viszont tartósan felértékelődik a távmunka s annak megszervezési képessége, ami komoly foglalkoztatási hatásokkal járhat, emellett csökkentheti az irodai kapacitások iránti igényeket, végső soron az építőipari kereslet.

Mint minden válság, a mostani is felerősíthet már létező tendenciákat, jelenségeket, egyes országok számára súlyosabb következményekkel jár, más országok kisebb nehézségek árán képesek leküzdeni. Ezeket a hatásokat csak utólag elemezhetjük. Itt és most néhány olyan jelenségre kívánok rámutatni, amelyek meghatározóak lehetnek a világgazdaság jövője szempontjából.

A Covid-válság mint globális probléma

Az 1980–1990-es évek egyik fő narratíváját a *globális problémák* témaköre jelentette. A környezet védelme, a nyersanyag- és energiahatékonyság, a globalizáció szélesedése és elmélyülése sokakat indított arra, hogy a kezelésükre alkalmas *globális kormányzás* megteremtését szorgalmazzák. *Soros György* megfogalmazásában: „*Úgy globális a gazdaságunk, hogy nem áll mögötte globális társadalom. Márpedig ez a helyzet tarthatatlan.*” (Soros, 1999:29) *Joseph Stiglitz* szerint: „*A globalizációt nem fordíthatjuk vissza; tovább kell folytatódnia. A kérdés az, mit tegyünk a működése érdekében. A működése érdekében pedig globális közintézményekre van szükség, hogy segítsenek a szabályok felállításában.*” (Stiglitz, 2003:230.) Náluk jóval szkeptikusabb *Dani Rodrik*, aki a világgazdaság politikai „trilemmáját” az alábbiakban ragadja meg: „Hogyan kezeljük tehát azokat az ellenmondásokat, amelyek a nemzeti keretek között működő demokráciák és a globális piacok között húzódnak? Három lehetőség kínálkozik: *Korlátozhatjuk a nemzeti keretek között működő demokráciát*, annak érdekében, hogy minimalizáljuk a tranzakciós költségeket, és figyelmen kívül hagyjuk azokat a gazdasági és társadalmi zavarokat, amelyeket a globális piacok időről időre előidéznek. *Vagy korlátozhatjuk a globalizációt*, lehetővé téve ennek révén a belföldi demokratikus legitimitás fejlődését. *Vagy globalizálhatjuk a demokráciát*, amivel korlátozzuk a nemzeti függetlenséget.” (Rodrik, 2014:254 – kiemelések az eredetiben.) A trilemma három eleme nem érvényesülhet egyszerre, bármely két eleme csak a harmadik rovására lehet működőképes. Ebből következően a globális kormányzásnak is csak egy „könnyített” formája lehet realitás, hiszen „a világ túlságosan sokszínű; nem lehet egyetlen politikai közösségbe tömöríteni” (uo.: 287.). *Rodrik* szerint a lehető legnagyobb többség által elfogadott és betartott normákra, szabályokra van szükség. „A nemzetközi gazdasági megállapodásoknak az a feladatuk, hogy kialakítsák a közlekedési szabályokat és útvonalakat a nemzetközi intézmények közötti érintkezések számára.” (uo.: 305.)

A Covid-járvány kiválóan illusztrálja, milyen átfogó és mély nemzetközi együttműködésre lenne szükség. Ez a járvány joggal nevezhető *globális közegészségügyi válságnak* (Falus, 2021), amely nyilvánvalóan csak globális összefogással tartható kordában. Ez pedig csak akkor valósítható meg, ha a szereplők kellő felelősséggel kezelik a járványt és a járványra vonatkozó információkat is. Működnie kell a korai veszélyjelző rendszernek, hogy minden ország időben léphessen. Ehhez olyan nemzetközi szervezet szükségeltetik, amely képes szakmailag uralni a járványt, megfelelő bizalmat élvez, képes működtetni az együttműködés szakmai fórumait és szakmai ajánlásait a tagországok készek követni. Ha a WHO a járvány elején netán hibákat követett el, a működését meg kell reformálni, de további gyengítése nem segítheti a járványellenes tevékenységet.

„*Globális kormányzás*”, valamiféle méltányos nemzetközi együttműködés elengedhetetlen az oltások, gyógyszerek nemzetközi elosztásánál is. Ha a magas jövedelmű országok viszonylag gyorsan elegendő oltóanyaghoz jutnak, de az alacsonyabb jövedelmű fejlődő országok nem, akkor a járványt – éppen annak globális jellege miatt – nem lehet leküzdeni. (Egy hatékonyan működő és nemzetközi közbizalmat élvező WHO – megfelelő anyagi források birtokában – erre alkalmas is lehet.) „*Egészen biztosan jobban járnak azok, akik az egészségügyi, gazdasági és szociális problémák megsokszorozódásakor az együttműködést választják.*” (James, 2021)

Az állam szerepe

A járvány leküzdésére irányuló globális együttműködés értelemszerűen csak államközi együttműködés lehet. De a járvány országonként nagyon eltérő és különböző hatékonyságú kezelése ráirányítja a figyelmet az állam, a közigazgatás működésének jelentőségére. *A jó kormányzás* a sikeres válságkezelés alapja. Nemzetközi összehasonlításban egyáltalán nem a leggazdagabb és legfejlettebb egészségügyi rendszerek teljesítettek a legjobban: az egymillió lakosra jutó halálozások számát tekintve Szenegál, Srí Lanka és Vietnám például különösen sikeresen kezelték a járványt – elsősorban az időben meghozott hatékony kormányzati döntéseknek köszönhetően. (Woods, 2020)

Nem egyszerűen az államnak, hanem a teljes közigazgatási rendszernek kell szembeállnia a járvánnyal, a helyi szervezeteket is beleértve. A területi egyenlőtlenségek és a szubszidiaritás hiánya megnehezítik a válság kezelését, fokozzák a társadalmi egyenlőtlenségeket. A közoktatás területi egyenlőtlenségei a tanulók

jelentős körét a társadalom perifériájára szoríthatják. „A járvány megmutatta, hogy a piac 'láthatatlan keze' nem képes a közjavak biztosítására, s egymagában képtelen a közérdek védelmére. Az állam látható kezének kell hozzájárulnia ehhez, hatékony intézmények működésével és a jó kormányzással.” (Palacio, 2020)

Rövidülő globális értékláncok?

A transznacionális társaságok értékláncuk egyes elemeit számos ország között osztják meg, egyre több elemét szervezik ki külső, gyakran külföldi partnerekhez. „A globális értékláncok rendkívül eltérőek lehetnek iparágak, vállalatok, termelési tevékenységek és szolgáltatások szerint. Az értéklánc egyes részei a hagyományos futószalag-szervezést követik, amely szerint a termelés/szolgáltatás egymást követő elemek meghatározott sorrendjén halad végig, míg más értékláncok magukban foglalják a részegységek (végső) összeszerelését/összeállítását egy terméké/szolgáltatássá.” (OECD, 2013:14.)

A járvány legkorábbi szakaszában, 2020 első két hónapjában hirtelen megszakadtak a globális értékláncok, az általános lezárási hullám megakadályozta a ki- és behajózásokat. A – főként kínai – beszállítások kiesése ideiglenesen működésképtelenné tette a fejlett világ feldolgozóiparának jelentős részét. Ez a jelenség elgondolkodtatta a kiterjedt globális értékláncot működtető transznacionális cégek menedzsmentjét, a politikusokat – de a közvéleményt is. A járvány korai szakaszában – nem függetlenül a járvány kitörése és kezdeti terjedése körüli bizonytalanságtól, a járvány kezelését és a járvánnyal kapcsolatos információszolgáltatás kínai gyakorlatát ért bírálatoktól – élesen merült föl a *globális értékláncok lerövidítésének igénye*. Az elképzelés a protekcionizmusra hajló politikusok körében is gyorsan népszerű lett, a lelkesedés azonban kevésbé terjedt át a vállalatvezetőkre. A kérdés ugyanis az, mennyivel tenné drágábbá a feldolgozóipari termékeket az értéklánc lerövidítése? A nagyobb beszállítási biztonság és a magasabb alkatrészárak közötti átváltás mértéke ugyanis a profit csökkenésével mérhető, ezért a biztonság választása csak korlátozott mértékben várható. Az egyes vállalati döntések természetesen eltérőek lesznek, a *globális értékláncok általános lerövidítése azonban kevésbé valószínű*.

Az egészségügyi rendszer hatékonyságának felértékelődése

Nyilvánvalóan szoros összefüggés van az országok közegészségügyi ellátásának színvonala és a járványkezelés sikeressége között. Az ellátások színvonalának mérése és összehasonlítása összetett kérdés. Első megközelítésként használhatjuk az egészségügyi kiadások egy főre jutó összegét és a GDP-ből való részesedését az OECD 2019. évi adatai alapján. Vegyünk szemügyre három országot, amelyekben a járványkezelés eredményesnek tekinthető:⁴ Németországban a megbetegedettek 1,94, Finnországban 1,52, Dániában 0,8 százaléka hunyt el. Ugyanezen országokban a GDP 11,7, 9,1 és 10 százalékát fordították egészségügyi kiadásokra⁵ – ezen belül Németországban 9,9, Finnországban 7, Dániában pedig 8,4 százalék volt az egészségügyi közkiadások GDP-hez viszonyított aránya. Magyarországon a GDP 6,4 százalékát teszik ki az egészségügyi kiadások, az ágazatra fordított közkiadások GDP-hez viszonyított aránya pedig csupán 4,4 százalék – ugyanakkor a koronavírusban megbetegedettek halálozási rátája 3,1 százalék. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az egy főre jutó egészségügyi kiadások összege (folyó áron, 2019-ben) Németországban 6646, Finnországban 4578, Dániában 5568 USA dollár volt – Magyarországon pedig 2222 USA dollár.⁶

Egy esetleges újabb súlyos világvjárvány kezelésére való felkészülés jegyében valószínűleg mindenhol növelik az egészségügyi kiadásokat, azon belül a közkiadásokat. Minél kisebbek ezek a ráfordítások, minél jobban elmaradnak az átlagostól, annál nagyobb kiadásnövelés valószínűsíthető (vagy csak remélhető?), hiszen a járványok kezelésére való megfelelő képesség kialakítása és fenntartása par excellence közfeladat.

Gazdasági és közegészségügyi válságkezelés Magyarországon

A járvány kitörésekor a magyar kormány nem késlekedett túl sokat, március közepén a szigorú lezárás közegészségügyi szempontból hatásos volt. Az első hullám a vártnál – és a nemzetközi átlagnál – kevesebb áldozatot követelt. A kormány azonban elmulasztotta a felkészülést a második hullámra: a 300 milliárd forintért beszerzett 17 ezer lélegeztetőgép a felelőtlen pazarlás minősített esetét jelenti, hiszen

⁴ A Johns Hopkins University Coronavirus Research Center adatai alapján. <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm> Letöltés ideje: 2021. január 4.

⁵ AZ OECD 34 tagországának átlaga 8,8 százalék.

⁶ Az OECD-országok átlaga fejenként 4424 dollár.

töredékének a használatához sincs elég személyzet!⁷ Csakhogy a lezárás komoly gazdasági visszaesést eredményezett, s ettől a kormány megriadt, így a második hullámra késve és nem kellő határozottsággal reagált. Emiatt a járványnak 2021 elején már több mint tízezer halálos áldozata volt.

Mivel a válság globális, a lezárások mindenütt egyidejűleg korlátozták a keresletet és a kínálatot, egy kis vagy közepes, nyitott szerkezetű gazdaság teljesítménye csak különleges esetben térhet el jelentősen a partnerei átlagától. Mivel Németországban már áprilisban–májusban hatszázalékos kibocsátáscsökkenést prognosztizáltak, észszerűtlen volt ennél kisebb magyar visszaesést várni.⁸ A Nemzetközi Valutaalap tavaly áprilisi előrejelzése⁹ – nehezen érthetően – Németországban 6, Magyarországon 3,1 százalékos visszaesést jelzett; az még érthető volt, hogy a magyar pénzügyminiszter ugyanakkor (minden hivatkozás és alaposabb elemzés nélkül) 3 százalékos visszaesést valószínűsített – de hogy a Magyar Nemzeti Bank milyen alapon várt visszaesés helyett növekedést még augusztusban is?

A 2021. január elején a Pénzügyminisztérium által 2020-ra valószínűsített 6,4 százalékos kibocsátáscsökkenés alig 1 százalékponttal haladja meg a német gazdaság visszaesését. Ez a makrogazdasági teljesítmény, ismételten hangsúlyozzuk, szükségszerűen az ország külső gazdasági környezetének teljesítményéhez igazodik. Ebből a szempontból különösen jellemző és tanulságos a svéd példa: a nyájjimmunitásban és a lakosság fegyelmezetttségében bízó országban érdemi lezárások nélkül 2021. január 4-én 8727 elhalálozást tartottak nyilván, ami egymillió lakosra 855 elhunytat jelent. Mindehhez az OECD 2020. decemberi előrejelzése szerint 3,22 százalékos gazdasági visszaesés társul. Dániában 227 halott jut egymillió lakosra, Finnországban 100 (!) – miközben a várható visszaesés 3,88, illetve 3,97 százalék. Finnországgal szemben 7637-tel, Dániával szemben 6252-vel több halálos áldozatért 0,66, illetve 0,75 százalék többletkibocsátás nem tűnik észszerű áldozatnak!¹⁰

⁷ Azzal – megbízható nyilvános információ hiányában! – nem foglalkozunk, hogy valójában hány lélegeztetőgép érkezett meg, abból hány a megfelelő és hányat használnak.

⁸ Jelen sorok szerzője egy interjúban 2020. május 19-én 7 százalékos kibocsátáscsökkenést valószínűsített, mondván, ha Németországban 6 százalékos lesz a visszaesés, akkor Magyarországon 7–9 százalék várható, tehát 7 százalék a legoptimistább becslés. KlikkTv, 2020. május 19. https://hirklikk.hu/klikktv/a-nyugdijak-legalabb-ket-evig-nem-fognak-emelkedni/114?fb_comment_id=2956199414465942_2960588810693669

⁹ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>

¹⁰ A fenti számításban az egymillió lakosra jutó finn és dán elhunytak és a svéd lakosság szorzatát vontuk le a svédországi halottak számából.

Magyarországon igen nagy az egymillió lakosra jutó elhunytak száma – de nem jobb az átlagosnál a gazdasági helyzet sem. Osztom azt a véleményt, mely szerint a magyar kormány

„1. Más országokhoz képest lassan és határozatlanul lépett; 2. nem költött elég pénzt a munkahelyek megőrzésére, illetve a szociális válság kezelésére; 3. túl sok pénzt fordított olyan lépésekre, amelyek rossz célzottságuk miatt nem mérsékeltek elég hatékonyan a gazdasági visszaesést.” (Prinz, 2020) Az őszi lezárás késedelme és nem elégséges mértéke egyértelműen tükröződik az elhunytak nagy számában.

A 2020. évi visszaesés mértékét alapvetően a külső feltételek romlása határozta meg, 2021 perspektíváit azonban az elveszített munkahelyek és a szociális válság kezeletlenségéből adódó kereslethiány, a lezárások sújtotta ágazatok bizonytalanságai, a gazdasági szempontból értelmezhetetlen, pazarló közkiadások okozta költségvetési korlátok is beárnyékolják.

Visszapattanásra semmi remény: az idei első negyedév már nyilvánvalóan menthetetlen, s nincs ok arra, hogy kiugróan kedvező második negyedévet reméljünk. A második félévben esetleg kibontakozó fellendülés éves szinten semmiképpen sem eredményezhet dinamikus növekedést. Ebből adódik, hogy 2022 végén lesz ott a magyar gazdaság, ahol 2019 végén: két egymást követő évben kell tehát a korábitól elmaradó GDP-vel, s abból eredően kisebb adóbevétellel számolni.

Az Európai Unióval szüntelenül hadakozó, a mai EU-t az egykori Szovjetunióhoz hasonlító magyar kormány csak abban bízhat, hogy az unió 750 milliárd eurós helyreállítási eszköze (Next Generation EU recovery instrument) pótolja az általa eltékozolt forrásokat. A makrogazdasági pálya tehát jól valószínűsíthető, de sok a bizonytalanság a lezárások sújtotta ágazatok újraindulási lehetőségei, a romló szociális helyzet kezelésének módozatai tekintetében. Nagy kérdés az is, vajon a veszélyhelyzet adta lehetőségek révén a végletekig centralizált egészségügyi ellátórendszer mennyire marad működőképes rövid és középtávon?

Aki ilyen bonyolult, minden korábitól eltérő válság idején előrejelzést ad a világgazdaság jövőjéről, nem sértődhet meg, ha *John Kenneth Galbraith* aforizmáját olvassák a fejére: „*A gazdasági előrejelzés egyetlen funkciója, hogy tiszteletre méltóvá tegye az asztrológiát.*”

Hivatkozások

- Falus, A. (2021). Világunk a Covid-19 után – az egészség ügye. *Népszava*, január 2.
- IMF (2020). *World Economic Outlook. A Long and Difficult Ascent*. Október.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>
- James, H. (2021). The Pandemic's Big Sort. *Project Syndicate*, január 4.
<https://www.project-syndicate.org/commentary/pandemic-big-sort-for-political-systems-by-harold-james-2021-01>
- Kodres, L. (2008). A Crisis of Confidence . . . and a Lot More. *Finance & Development*, 45(2).
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2008/06/kodres.htm>
- OECD (2013). *Interconnected Economies: Benefiting from Global Value Chains*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264189560-en>.
<https://www.oecd.org/sti/ind/interconnected-economies-GVCs-synthesis.pdf>
- OECD (2020). *Economic Outlook 108*. December.
https://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-outlook/volume-2020/issue-2_39a88ab1-en#page3
- Palacio, A. (2020). COVID and the Comeback State. *Project Syndicate*, december 29. <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-pandemic-transforms-role-of-the-state-by-ana-palacio-2020-12?utm>
- Prinz, D. (2020). Csapdahelyzetben. *HVG*, 53. szám, december 31., 50–51. o.
- Soros, Gy. (1999). *A globális kapitalizmus válsága. Veszélyben a nyílt társadalom*. Scholar Kiadó, Budapest.
- Stiglitz, J. E. (2003). *A globalizáció és visszásságai*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Stiglitz, J. E. (2021). A Global Recovery's Leading Variable. *Project Syndicate*, Január 4.
<https://www.project-syndicate.org/onpoint/covid19-recovery-depends-on-fiscal-stimulus-sdr-and-debt-restructuring-by-joseph-e-stiglitz-2021-01?barrier=accesspay>
- WEO (2020). IMF World Economic Outlook Database, October 2020 Edition.
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2020/October>
- Woods, N. (2020). The Brutal Governance Lessons of 2020. *Project Syndicate*, december 29.
<https://www.project-syndicate.org/commentary/governance-lessons-from-covid19-explaining-us-uk-failure-by-ngaire-woods-2020-12?utm>